

Tulevaisuuden tutkimuksen näkökulma hyvinvointivaltion tulevaisuuteen

Alexi Neuvonen

Tutkija, Demos Helsinki/puhenejohtaja, Dodo ry.

1. Perinteisesti hyvinvointivaltio on tapa tuottaa yhteiskuntaan ennakoitavuutta: sillä puretaan ihmisryhmien välisiä jännitteitä, ehkäistään epidemoita ja maastamuuttoa ja ylläpidetään koulutettua ja tervettä työvoimatarjontaa. Se kasvattaa kansalaisissa ja heidän yhteisöissään luottamusta ja tulevaisuudenuskoa.
2. Tulevaisuuden tutkimuksen keskeinen pyrkimys on luoda näkemystä nykyisen elämäntapamme keskeisistä edellytyksistä (vrt. Ketonen). Tällaista näkemystä tarvitaan myös hyvinvointivaltion rakentamisessa, ylläpitämisessä ja kehittämisessä: on ymmärrettävä yhä syvemmin ja laaja-alaisemmin hyvinvoinnin erilaisia tekijöitä.
3. Prospektiivijattelussa kiinnitetään huomioita ihmisten omien tulevaisuudenkuvien vaikutukseen tulevaisuuden muotoutumisessa. Hyvinvointivaltion kannalta huolestuttava havainto tulevaisuudenkuvien yleisestä kehityksestä on se, että useimmissa länsi-eurooppalaisissa maissa ihmiset uskovat tulevaisuudessa menestyvänäsä henkilökohtaisesti mutta yhteiskunnan kokonaisuudessaan kehittyvän huonompaan suuntaan.
4. Tulevaisuuden tutkimuksen lähtökohtana on useiden vaihtoehtoisten tulevaisuuksien esittämiseen. Hyvinvointivaltiota koskevassa keskustelussa esitetään hyvin niukalti vaihtoehtoja ja nekin ovat yleensä polarisoituneita: joko enemmän tai vähemmän rahaa julkisiin hyvinvointimenoihin. Sekä yhteiskuntaa että hyvinvointia jäsennetään poliittisessa keskustelussa siksi nykyään hyvin suppeasti.
5. Valtio ei ole enää samalla tavalla toimillaan kansalaisten tulevaisuutta dominoiva tekijä (vrt. de Jouvenel) kuin ennen. Maailmantalous suhdanteineen ja kansainvälistyneet yritykset ovat hyvinvointivaltion kansalaisten näkökulmasta uudella tavalla dominoivia tekijöitä.
6. Vauraan hyvinvointivaltion kansalaiset ovat itsekin aiempaa suuremmissa merkityksessä aktoreita eli oppivia olentoja (vrt. Kuusi): päätöksiä tehdään yksilöllisesti erilaisten nopeidenkin oppimisprosessien seurauksena. Ihmiset myös ymmärtävät oman subjektiivensa aiempaa paremmin. Tämä heikentää toiminnan ennakoitavuutta ja haastaa perinteisen hyvinvointivaltion toimintamekanismit. Samalla tulevaisuus on kuitenkin demokratisoitunut.
7. Asiantuntijuuden muutos. Hyvinvointivaltio on ollut pitkälti ”asiantuntijakone”, jossa ekonomistit, sosiaalipoliitikot, lääkärit ja opettajat ovat miettineet mikä on kansalaisten hyvinvoinnille parasta ja tuottaneet sitten pohdintojen tulosten mukaisia palveluita. Yhä liberaalimmaksi ja moniarvoisemmaksi muuttuvassa yhteiskunnassa kansalaiset kyseenalaistavat auktoriteetteja aiempaa enemmän. Omasta toimijuudesta, valinnasta ja koetusta hyvinvoinnista tulee yhä tärkeämpiä asioita.
8. Vertaisyhteisöjen merkityksen kasvu. Koulutuksen, informaation saatavuuden ja kommunikaatiokanavien paranemisen myötä ihmisillä on entiseen nähden ennennäkemättömät mahdollisuudet jakaa keskenään kokemuksia, informaatiota ja asiantuntijuutta. Motivaatiosta on tullut yhä tärkeämpi tekijä: joukko motivoituneita maallikoita tai käytännön kokeilijoita voi tarjota merkittävämpää tukea hyvinvoinnille kuin huonosti motivoitunut, koulutettu asiantuntija.
9. Yksilöllistytävä kulutus ja osallistuva tuotanto. Ihmiset ovat oppineet toteuttamaan itseään ja arvojaan entistä enemmän kuluttamisen kautta. Kokemuksellista eroa yhteiskunnan tarjoamien ja kaupallisesti ostettavien palvelujen välillä on yhä vaikeampi pitää yllä. Niinpä hyvinvointivaltion tarjoamilta palveluilta vaaditaan yhä enemmän. Ainoa kestävä ratkaisu on tarjota kansalaisille entistä suuremmat mahdollisuudet vaikuttaa nauttimiinsa palveluihin. Tämä voi parhaimmillaan parantaa palvelujen tehokkuutta jos käyttäjien aika- ja

motivaatioresurssit saadaan aiempaa paremmin hyödynnettyä.

10. Ilmastonmuutos saattaa muuttaa yhteiskuntaa rajusti. Ilmastonmuutoksen torjuntaan on investoitava lähivuosina rajusti. Se voi tarkoittaa myös uudenlaisia tapoja jakaa varallisuutta, esim. henkilökohtaisia päästökauppoja ja -kauppaa. Jos ilmastonmuutos karkaa käsistä, ajautuu maailmantalous luultavasti pitkälliseen lamaan. Se voi hyvin ajoittua yksin julkisen sektorin hoivamenojen huipun kanssa.